

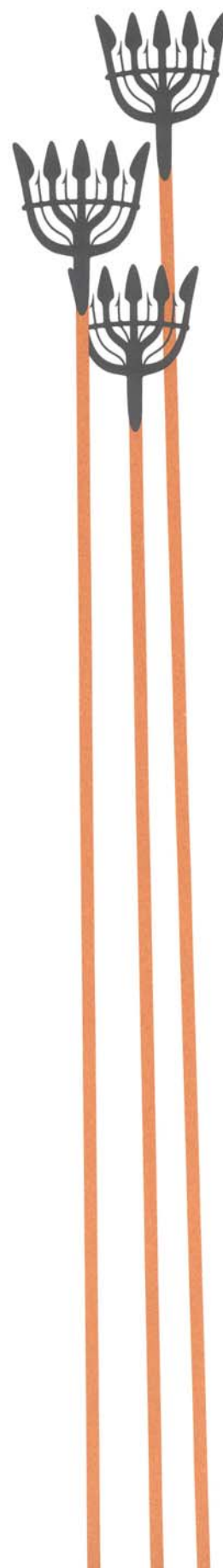
Kv. Hector

Karlskrona socken, Karlskrona kommun

Arkeologisk förundersökning

Blekinge museum rapport 2005:23
Mikael Henriksson

Bakgrund

Skanska Hus, Region Sydost avsåg att påbörja en planerad nybyggnation inom kv. Hector i Karlskrona under våren 2004 (se fig.1). Exploateringen innebar ett visst ingrepp i den registrerade fornlämningen RAÄ 77 i Karlskrona socken. Då det antikvariska källäget var något oklart inom planområdet beslutade länsstyrelsen att den planerade exploateringen skulle föregås av en arkeologisk förundersökning (Lst Dnr 431-0814-04). Blekinge museum fick i uppdrag att genomföra nämnda undersökning och föreliggande rapport utgör en redogörelse för den arkeologiska arbetsinsatsens resultat. Förundersökningen bekostades i sin helhet av exploatören.

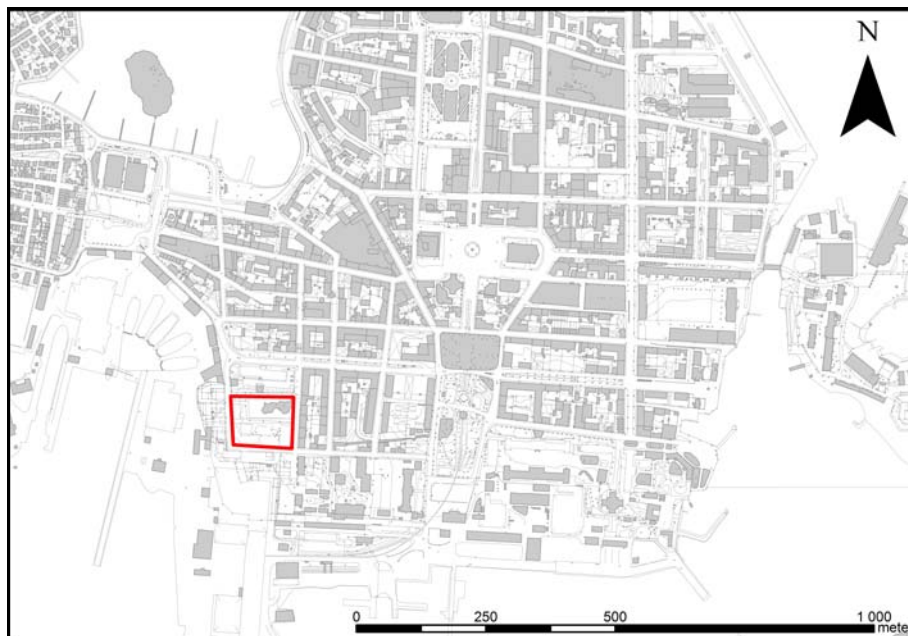

Fig.1 – Planområdet markerat på kommunens primärkarta.

Topografi och kulturhistoria

Det aktuella exploateringsområdet ligger inom den del av Karlskrona som redan i ett tidigt skede kom att ianspråkta inom ramen för örlogsstadens framväxt. Kvarteret Hector ligger på den sydvästra delen av Trossö och utgör en del av den förutvarande stadsdelen Västerudd. I samband med att den första stadsplanen görs upptas två områden för varvsarbetarna; Björkholmen och Västerudden, och det är uppenbart att det redan tidigt rör sig om en tämligen oredig planering på dessa platser (muntligt meddelande Ivar Wenster). Stadsdelen Västerudden revs successivt under 1900-talets andra hälft och det tomma kvarteret kom under seklets sista decennier främst att nyttjas för bilparkering.

Fig.2 – Miljöbild från det tidiga 1900-talets Västerudd. Korsningen Sjömansgatan – Norra Skepparegränden. Fotografi mot SO.

Förundersökningens genomförande

En övergripande fotodokumentation genomfördes av Blekinge museum inom kv. Hector 2004-04-14. Det rent arkeologiska fältarbetet tog inledningsvis formen av en traditionell schaktkontroll i samband med att WSP utförde geotekniska provtagningar inom området 2004-04-19. Exploatörens schaktningar påbörjades under vecka 15, varpå berggrunden bit för bit frilades från lösa massor. Härefter genomfördes sprängningar med början i den norra delen av området. I takt med att arbetet fortskred gjordes sedan återkommande kontroller från Blekinge museums sida under veckorna 18 och 19. Dessa kompletterades slutligen med ett par mindre grävinsatser den 20 resp. 23 augusti i samband med att schaktningsarbetet för den sydligast projekterade husraden påbörjades.

Resultat

Dokumentation av den geotekniska undersökningens fem provrutor samt en kompletterande provyta resulterade i att en för området representativ lagerbild erhöles (se bilaga 1 resp. 2). Det bortschaktade materialet inom kv Hector bestod av omrörda fyllningsmassor med en varierande tjocklek på mellan 0,30 och 1,50 meter. Då berggrunden bitvis var kraftigt veckad till sin karaktär varierade lagertjockleken

kontinuerligt. I undersökningsområdets södra och sydvästra del gick inte berget lika ytligt i dagen, utan tjockare och mer sammanhängande jordlager kunde undersökas. På platsen för den ca 25 m² stora provytan framkom en kraftigt soffärgad sand med bl.a. omfattande inslag av djurben. Rensning för hand gav här någorlunda representativa svar på frågor kring de allmänna bevaringsförhållandena (se bilaga 1 resp. 2). Lagerkaraktären inom kv. Hector var genomgående kraftigt omrörd och i fyllningsmassorna framkom diverse fynd, typiska för stadsmiljöer under 17-1800-tal. Det påträffade fyndmaterialet inom provytan bestod uteslutande av slaktavfall, yngre rödgods, glas samt delar av kritpipor. Ett representativt urval av detta material insamlades i samband med utgrävningen (Blm 25724). Kritpipsfragmenten visade sig i huvudsak härröra från tidigt 1700-tal (muntlig uppgift Arne Åkerhagen). Den ursprungliga proveniensen kunde i några fall, med rimlig säkerhet, fastslås till England och Holland.

Fig.3 – Delar av den frilagda berggrunden. Fotografi mot V.

Diskussion

Det aktuella exploateringsområdet ligger på en punkt i den gamla örlogsstaden som har en särskild plats i Karlskronabornas hjärtan (se fig.2). Den sannolikt äldsta delen av området fick tidigt stryka på foten för varvsområdets expansion och sett utifrån den aktuella undersökningens resultat förstår vi hur lite av stadsdelen som finns kvar även

under marken. Trots att kvarteret nu sedan länge förlorat sin ursprungliga och karakteristiskt småskaliga bebyggelse framkallar enbart namnet Västerudd en våg av nostalgi hos många som minns att berätta (se ex. Andersson 1987 resp. 1993). Men hur många minns egentligen namnet Bäckanabben, vilket samma udde kallades för på Carl Magnus Stuarts karta från 1681 (bilaga 3)?

Förundersökningens resultat visar på vikten av en fortlöpande diskussion kring massmaterial och de omrörda lagrens problematik. Att spegla en helhet utifrån ett litet urval ur en stor mängd fynd, dessutom av källkritiskt tvivelaktigt ursprung, låter sig inte göras med lätthet. Spåren efter den äldsta tidens Karlskroniter är närmast obefintliga på dagens Trossö. I den mån det kan finnas några kvar på gamla Västerudd är de sannolikt koncentrerade till parkeringsplatsen, direkt mot varvsmuren i väster. Våra möjligheter att fånga den äldsta staden blir mindre med varje nytt ingrepp i den urbana miljön. Därför blir alla arkeologiska halmstrån och kunskapsmässiga småbäckar ovärderliga för oss ifall det antikvariska hantverket även i fortsättningen skall kunna kännas både angeläget och meningsfullt.

Fig.4 – Ett nytt Västerudd under uppbyggnad. Fotografi mot Ö.

Figurförteckning

Fig.1 – Planområdet markerat på kommunens primärkarta.

Fig.2 – Miljöbild från det tidiga 1900-talets Västerudd. Ur Blekinge museums bildarkiv.

Fig.3 – Del av berggrunden. Fotografi mot V.

Fig.4 – Överblick nybyggnation. Fotografi mot Ö.

Bilagor

Bilaga 1 – Kartöversikt med exploateringsområdet samt provgropar markerade

Bilaga 2 – Schaktbeskrivningar för provgropar

Bilaga 3 – Exploateringsområdet enligt Stuarts karta från 1681.

Källor

Skriftliga källor

Andersson, B.1987. *Så minns jag Västerudden*. Föreningen Gamla Karlskrona. Karlskrona, 1987.

Andersson, B.1993 *Hemma vid varvmuren*. Föreningen Gamla Karlskrona. Karlskrona, 1993.

Otryckta källor

Örlogshamnen Karlskrona. Program för Vårdplan – Mark, Remiss 04-11-19. Projektledare Hans Bergenstahl, Fortifikationsverket.

Övriga källor

Fotografier ur Blekinge museums bildarkiv.

Muntlig uppgift Arne Åkerhagen, tobaksmuseet.

Muntlig uppgift Ivar Wenster, Kulturchef Karlskrona kommun.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr och datum för beslutet: 431-0814-04, 2004-03-25

Blekinge museum dnr: 160-0097-04

Plats: Kv Hector

Fornlämningstyp: Stadslager

Fornlämningensnr: RAÄ 77, Karlskrona sn

Undersökningstyp: Arkeologisk förundersökning

Orsak till undersökning: Exploatering

Uppdragsgivare: Karlskrona kommun

Undersökningstid: Spridda tillfällen april – augusti 2004.

Arkeologisk personal: Mikael Henriksson

Läge: Ekonomiska kartan, blad 3F 5h

Koordinatsystem: Plan 2,5 gon W Blekinge 10.

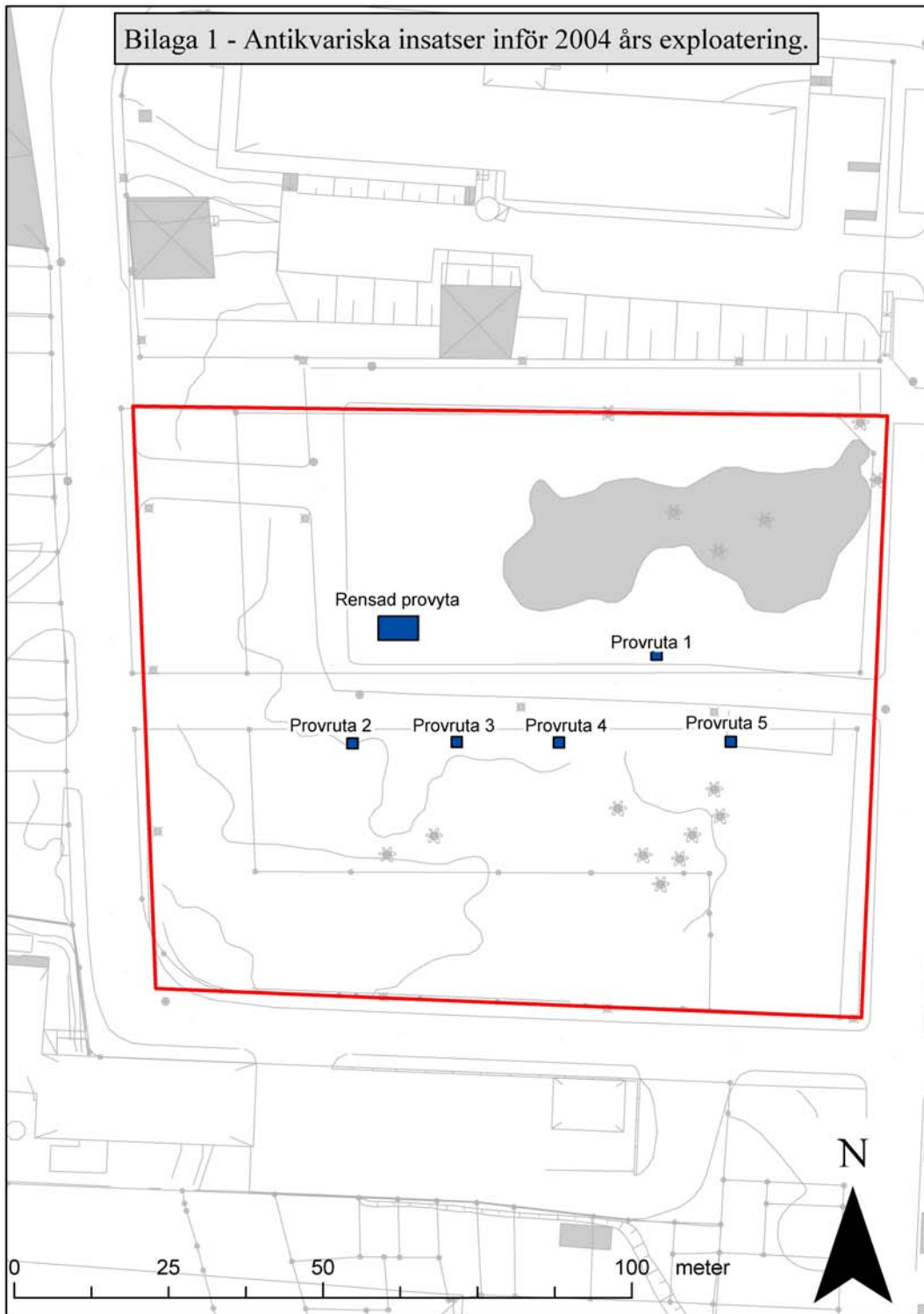
Koordinater för undersökningens sydvästra hörn: x: 6225522 y: 1485951

Dokumentation: Mätdata och 47 digitala fotografier förvaras i Blekinge museum.

Fynd: Blm 25724

Kartanvändning: ©LMV, Gävle, 2005 resp. ©LMV 2005. Ur Historiska Kartor™

Bilaga 1 - Antikvariska insatser inför 2004 års exploatering.

Provruta 1

Maximalt schaktdjup om ca 1,5 m Kraftigt omrörda raseringsmassor ner till ca 1,3 m djup, då en brunrå moränlera vidtog, följd av berggrunden på 1,5 m djup.

Provruta 2

Maximalt schaktdjup 1,4 m Omrörda raseringsmassor ner till 1,0 m djup. Därefter ett ca 0,2 m tjockt lager av lerhaltig, brun, humös sand. På 1,2 m djup vidtog en gulaktig moränlera och på 1,4 m djup berggrunden.

Provruta 3

Maximalt schaktdjup 1,4 m Raseringsmassor om ca 1 m tjocklek, med mycket tegel och en del ledningar, följdes av en brun, lerhaltig, humös moränsand mot schaktets botten. Berggrunden dök upp på olika nivåer mellan 0,8 och 1,4 m djup.

Provruta 4

Maximalt schaktdjup 1,8 m. Kraftigt omrörda raseringsmassor ner till 1,6 m djup. Den nedersta delen av fyllningen bestod av en gråaktig, lätt lerhaltig moränsand.

Provruta 5

Maximalt schaktdjup ca. 2,3 m. Kraftigt omrörda raseringslager med källarväggar och bjälklag efter sentida byggnad.

Rensad provyta

Rektangulär yta om ca 25 m², framrensad för hand omkring 0,5 meter under den moderna parkeringens marknivå. Ytan dominerades av ett kraftigt sofffärgat, lätt humöst sandlager. Lagret genomsjars både på längden och på tvären av nedlagda elledning och vid bortgrävning visade det sig vara ca 0,15 m tjockt. I den norra delen påträffades en del rester av vad som skulle kunna uppfattas som golvplankor, ovanpå en grovt lagd stenbeläggning. Ytterligare stycken av någon slags stenläggning framkom sporadiskt inom delar av ytan, vilket tolkades utgöra en rest av en tidig, stenlagd marknivå. Att lagret dessutom innehöll en hel del gamla rötter styrkte tesen om att det rörde sig om en äldre markhorisont i nivå med en äldsta gatubeläggning. Ingen tydlig struktur kunde skönjas i stenarnas inbördes placering varför en dokumentation i plan bedömdes vara meningslös. Inga fynd kunde säkras i den lägsta nivån, som gjorde att det gick att säga något om lagrets ålder. Under det att lagret rensades bort från ytan och fynd tillvaratogs fick man dock en känsla av mer ålderdomliga drag ju längre ner man kom. I den mån man kan drista sig att säga något om lagrets ålder bör det åtminstone ha börjat avsättas under 1700-talets slut eller 1800-talets början. Fyndmaterialet bestod i huvudsak av fragment av yngre rödgoods, glas, delar av kritpipor samt stora mängder slaktavfall.

Bilaga 3 - Exploateringsområdet markerat på del av 1681 års karta över Trossö.

